

He cannot marry a slave woman

לישא שפחה אינו יכול –

Overview

The משנה taught regarding an עבד כנעני who is half free and half slave, that he cannot marry neither a שפחה כנענית, nor a בת ישראל, so therefore in order from him to be מקיים the מצוה of פריה ורביה we force the master to free him, so he can marry a בת חורין. Our תוספות discusses various other options that would seemingly enable this עבד to be מקיים the מצוה of פריה ורביה (and rejects them all).

וּאִם תֹּאמַר אֲפִילוּ יִכּוֹל לִישָׂא שִׁפְחָה הֵא אֵינוּ מְקַיִּים בְּכָךְ פְּרִיָּה וּרְבִיָּה -

And if you will say; even if the עבד חצי וחצי בן חורין could marry a שפחה, but he still would not fulfill the מצוה of פו"ר with any children he will have with her -

כְּדִמּוּכָה בִּפְרָק הַבָּא עַל יְבֻמְתּוֹ (יבמות סב,א) גְּבִי הָיוּ לוֹ בָּנִים קוֹדֵם שֶׁנִּתְגַּיֵּר וְנִתְגַּיֵּר¹ -

As is evident in יבמותו על יבמתו regarding the issue of one who had children before he converted and then he was מתגייר, whether he was פו"ר with those children -

דֹּאמַר הֵכָל מוֹדִין בְּעַבְדֵּי שֶׁאֵין לוֹ חַיִּים² -

Where רב stated; 'all agree regarding an עבד that he has no lineage' –

answers: תוספות

וַיֵּשׁ לֹאמַר דָּאם הִיא יִכּוֹל לְקַיֵּים שְׁבַת³ כֹּל זֶהוּ -

And one can say that if the עבד would be able to fulfill the מצוה of שבת in some manner -

מִשּׁוּם מִצְוַת פְּרוּ וּרְבוּ לַחֲדוּיָהּ לֹא הוּא כְּפִינָן לְרַבּוּ דְּלֹא מִיחִיִּיב בֵּה כִּיּוֹן דֹּאנוּס הוּא –

They would not have forced his master to free him, just so that he could fulfill the מצוה of פו"ר alone, since the עבד is precluded legally from marrying–

In summation; if the העובד"ה could be מקיים שבת, there would be not have been a תקנת חכמים to free him so he can be מקיים פו"ר.

¹ There is a dispute there between ר"י (who maintains פו"ר) and ר"ל (that he was not פו"ר).

² Any children he had while he was an עבד are not attributed to him so therefore he was not פו"ר. Therefore why does the גמרא need to say that he cannot marry a שפחה, even if he would marry the שפחה and have children from her he would still not be מקיים פו"ר since he is an עבד.

³ The גמרא, when giving the reason why the עבד should be freed, writes; והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה שנאמר לא; תוהו בראה לשבת יצרה. The מצוה of שבת is to populate the world. If the עבד would be permitted to marry the שפחה and have children he would be מקיים (at least) שבת, so even though he would not be מקיים פו"ר, the חכמים would not force his master to free him, since he is מקיים שבת, and he is legally hindered from being מקיים פו"ר, through no fault of his own. However now that he cannot be מקיים even שבת (because לישא שפחה אינו יכול), which is a great מצוה, the חכמים felt it necessary to force his master to free him, so now he can be מקיים פו"ר.

תוספות asks:

ואם תאמר וליתי עשה דפרו ורבו ולידחי לאו דלא יהיה קדש (דברים כג') -

And if you will say; and let the פו"ר come and push aside the prohibition of קדש, לא יהיה קדש, why free the slave; let him marry a בת חורין and they will not be – עשה (פו"ר) דוחה לא תעשה (לא יהיה קדש) for the לאו, the עובר

תוספות answers:

ויש לומר דהכא אפשר לקיים שניהם על ידי כפייה⁵ -

And one can say; that here it is possible to observe both (the עשה and the ל"ת) though forcing the master to free the עבד –

A second answer:

ועוד דכי מיעקרא לאו לא מקיים עשה אלא בגמר ביאה דחזיא להתעבר⁶ -

And additionally when the לאו is being transgressed, the עשה (of פו"ר) is not being fulfilled, for the מצוה of פו"ר is fulfilled only with the completion of ביאה when she becomes fit to conceive –

A third and final answer:

ועוד דבדידה ליכא עשה דאפילו מיפקדא⁷ אפשר לה בכיוצא בה⁸ -

And furthermore there is no עשה for this woman to be with this חצי עבד וכו', for even if we assume that a woman is commanded to observe פו"ר, it is possible for her to observe it with someone like her, a ישראל, not a חצי עבד וכו'.

In Summation: There is no עדל"ת here because; 1. It is אפשר לקיים שניהם, 2. They are not simultaneous, 3. (she is not מצווה, and) she can do פו"ר with a ישראל.

תוספות asks:

ואם תאמר וימכור עצמו בעבד עברי דעבד עברי שרי בשפחה⁹ -

⁴ לא תהיה קדשה of the לאו means תוספות Presumably. לא תהיה קדשה מקנות ישראל ולא יהיה קדש מקנני ישראל reads, פסוק יח which the בת חורין would be עובר if she married this חורין בן חצי עבד וחצי בן חורין.

⁵ We say עדל"ת when there is no other way how to observe the עשה without transgressing the ל"ת, however here one can do both (observe the עשה and not transgress the ל"ת) by having the owner free the slave. See נחלת משה who asks how can this be considered אפשר לקיים שניהם since the master is transgressing the איסור of תעבדו.

⁶ The prohibition of all illicit relationships take effect by העראה (the very beginning of the ביאה act). However the מצוה of פו"ר is observed when the act is completed and there is an emission of seed to enable her to become pregnant. עדל"ת is only if the observance of the עשה is simultaneous with the transgression of the ל"ת, but not in this case where she will first transgress the ל"ת (without observing an עשה, which will come later).

⁷ There is a dispute whether a woman is commanded with the מצוה of פו"ר. If she is not commanded, there certainly is no question, for there is no עשה for this woman who is עובר the תעשה of לא תהיה קדשה.

⁸ This seems somewhat similar in content to the first answer that it is אפשר לקיים שניהם.

And if you will say, but let him sell himself as an ע"ע, for an ע"ע is permitted to be together with a שפחה -

ואפילו אין לו אשה ובנים¹⁰ הא איכא למאן דאמר דרבו מוסר לו שפחה כנענית -

And even if the חצי עבד has no wife and children, nevertheless there is one who maintains that his master may give him a שפחה כנענית as a wife even to such an עבד -

answers: תוספות

ויש לומר דאמר באיזהו נשך (בבא מציעא עא, א עיין שם) גר ומשוחרר אין נמכרין בעבד עברי -

And one can say, that the גמרא states in פרק איזהו נשך that a גר and a freed עבד cannot be sold as an ע"ע -

משום דבעינן ושב¹¹ אל משפחתו -

Because we require that when he is freed he should return to his family (and a גר ומשוחרר have no family).

In summation; a ע"ע cannot sell himself as an ע"ע since an ע"ע cannot become an ע"ע.

asks: תוספות

ואם תאמר וישא חציה שפחה וחציה בת חורין כדאמרין בפרק אותו ואת בנו (חולין דף עט, א) -

And if you will say; but let him marry a חציה שפחה וחציה בת חורין (who has the same status as he has), as ר' יהודה stated in אותו ואת בנו -

דפרדה¹² שתבעה אין מרביעין עליה אלא מינה -

That a female mule that was demanding to be sired, we only mate her with her kind, a male mule

replies: תוספות

ויש לומר דגבי כלאים לא אסר אלא תרי מיני והנהו הוו חד מינא -

⁹ He is a חצי עבד וחצי בן חורין; חצי עבד וחצי בן חורין he can sell that half to a חצי עבד and חצי בן חורין, both of whom are כנעני. Why are we not free him?!

¹⁰ There are those who maintain (ר' אליעזר בן יעקב) that if the עבד did not have a wife and children previously, the master may not give him a שפחה כנענית as a wife, based on the פסוק (in שמות) אם בגפו יבא בגפו יצא of פסוק. See 'Thinking it over' # 1.

¹¹ נמצא מעמך הוא ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל אשתו אבותיו לשוב, reads ויקרא (בהר) כה, כא.

¹² A פרדה (mule) is the offspring of a horse and a donkey. We are forbidden to mate together animals of different species, as the תורה writes (in ויקרא [קדושים] יט, יט) that לא תרביע כלאים, therefore we cannot mate this פרדה with either a horse or a donkey, since they are of a different species, but we can mate her with a פרד who is of the same species. The same should seemingly apply here that a חצי עבד וחצי בן חורין should be allowed to marry a חצי שפחה וחצי בן חורין, so why is there a need to free him?!

And one can say, that regarding the prohibition of **כלאים**, the **תורה** only prohibited the mating of two species, but these two (the **פרד** and the **פרדה**) are one species -

אבל הכא אתי צד עבדות ומשתמש בצד חירות -

However here (by the **ושפחה**), the **עבדות** part of the **עבד** **חצי** will be mating with the **חירות** part of the **חורין** בת **חורין**, which is prohibited.

In summation; a **חצי עבד** and **חצי בן חורין** cannot marry a **חצי שפחה** and **חצי בת חורין** because the **צד עבדות** is **משתמש בצד חירות**.

asks: תוספות

ואם תאמר וישא ממזרת דצד עבדות שרי בה -

And if you will say, so let this **חצי** **העוהב"ח** marry a **ממזרת**, for the **צד עבדות** of the **חצי** is permitted to marry a **ממזרת** -

כדתנן בפרק האומר (קידושין סט, א) יכולין ממזרים ליטהר כיצד ממזר נושא שפחה¹³ -

As the **טהור** taught in **פרק האומר**, it is possible for **ממזרים** to become **שפחה**, etc. This indicates that a **ממזר** can marry a **שפחה** and the same applies for an **עבד** to marry a **ממזרת** -

וצד חירות נמי שרי בה כדתנן פרק י' יוחסין (שם סט, א) חרורי וממזרי מותרין לבא זה בזה -

And the **חירות** part of the **חצי בן חורין** is also permitted to marry a **ממזרת**, as the **חירות** taught in **פרק י' יוחסין**; **עבדים כנענים** and **ממזרים** are permitted to intermarry one with the other, so this **חצי עבד** is permitted to marry a **ממזרת** from both his **צד חירות** and **צד עבדות**, why is the master required to free him; let him marry a **ממזרת**?!

anticipates and resolves a possible difficulty with this solution: תוספות

וכי תימא דאתי צד עבדות ומשתמש באשת איש¹⁴ ישאנה באיסור בלא קדושין -

And if you will say that a **חצי עבד** cannot marry a **ממזרת** because the **עבדות** part will come and be involved with an **אשת איש**, that is not a problem, for he can marry her illegally without **קידושין** so she will not be an **א"א** -

כמו שממזר נושא שפחה¹⁵ וכמו לישא שפחה אינו יכול -

¹³ Their children (whose mother is a **שפחה**) will be **עבדים כנענים**, and if their master frees them, they are considered as **בת ישראל** and can marry a **בן ישראל**.

¹⁴ When an **עבד** marries a **ממזרת** (which he is permitted) she is not considered an **אשת איש**, since he is an **עבד כנעני**, where there is no concept of **קידושין**. When an **עבד משוחרר** marries a **ממזרת** she is considered an **אשת איש**, because they are both **ישראלים**. However when a **חצי עבד** marries a **ממזרת**, she is (partially) married to the **צד חירות** of the **עבד**, but the **צד עבדות** is having relations with this **ממזרת** who is a (partial) **א"א**, which is forbidden.

¹⁵ Just as when a **ממזר** marries a **שפחה** there is no **קידושין** (with a **שפחה**), similarly here too the **חצי עבד** will marry the **ממזרת** without **קידושין**.

Just like a ממזר marries a שפחה without קידושין, and just like the גמרא says, 'he cannot marry a שפחה'.¹⁶ The question remains why cannot he marry a ממזרת without קידושין?!

answers: תוספות

ואומר רבינו תם דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל¹⁷ -

And the ר"ת says there cannot be such an enactment to increase ממזרים in the Jewish population.

In summation; the העובד"ה cannot marry a ממזרת (even without קידושין) because we do not want to increase ממזרים בישראל.

asks: תוספות

ואם תאמר וישא נתינה¹⁸ דחרורי ונתיני¹⁹ מותרין לבא זה בזה בפרק י' יוחסין (שם) -

And if you will say; but let the העובד"ה marry a נתינה, since freed slaves and נתינים are permitted to intermarry with each other as it states in י' יוחסין -

ועבד נמי מותר בה דאמרינן בפרק יש מותרות (יבמות פה, ב) ממזרת ונתינה לישראל איכא בנייהו -

פרק יש states in גמרא, as the נתינה is also permitted to marry a עבד כנעני And an ממזרת ונתינה²⁰, there is a difference between them regarding whether a who marries a ישראל will receive a כתובה -

למאן דאמר מפני שהוא מרגילה וזו היא מרגילתו -

According to the one who maintains that she receives a כתובה because he persuades her, however by a לישראל ונתינה ממזרת she persuades him (so she will not receive a כתובה) -

פירוש שיוכל בנה ליטהר²¹ על ידי שישא שפחה²² -

¹⁶ The גמרא states that the עבד is in a bind for he cannot marry a שפחה, indicating that if he could somehow marry a שפחה there would be no problem (and his master need not free him), however if he marries the שפחה there will be no קידושין (since it does not apply to a שפחה), and nevertheless the גמרא has no problem with it, so here too let him marry a ממזרת without קידושין (see (הגהות מהריעב"ץ). See 'Thinking it over' # 2.

¹⁷ We cannot encourage or even allow such a marriage to take place, since it will increase the number of ממזרים.

¹⁸ נתינים are the גבונים (ז' אומות) who were מתגיייר [through trickery] in the days of יהושע, and were later banned from marrying into ישראל, כלל, and were put (נתין) into service as חוטבי עצים ושואבי מים. See 'Thinking it over' # 3.

¹⁹ This resolves the issue of a חורין בני חורין marrying a נתינה.

²⁰ The גמרא there is discussing why by certain forbidden marriages the woman receives a כתובה and by others they do not. One view was that it depends whether it is an איסור דאורייתא (they receive a כתובה) or an איסור דרבנן (no כתובה). Others maintain that it depends whether the man is instigating the forbidden marriage (יש לה כתובה), or whether she is instigating the marriage (אין לה כתובה). The גמרא then points out a difference להלכה.

²¹ ליטהר means that eventually her grandson will be permitted to marry a ישראלית.

²² See footnote # 13. תוספות is now assuming that since we say that היא מרגילתו because this marriage will enable her son to marry a שפחה, this means that her son (who is a נתין) may marry a שפחה, so an עבד may also marry a נתינה. [Additionally since the גמרא lumps together נתינה and ממזרת we can say that just as a ממזרת (ת) is the same applies to a נתינה. That she is בעבד מותר.]

The explanation (why she persuades him by **לִישָׂא לְיִשְׂרָאֵל**) is because through this marriage **her son can be become טהור through marrying a שפחה**. We see that the son of a נתינה (who is a נתין) is marrying a שפחה, similarly an עבד may marry a נתינה. The **העוהב"ה** may (seemingly) marry a נתינה both from the **צד חירות** and the **צד עבדות**.

answers: תוספות

ויש לומר דאף על גב דאסור²³ בנה בשפחה אינה חוששת רק שיש לו טהרה -

And one can say; that even though her son (the נתין) may not marry a שפחה, nevertheless she (the שפחה) is not concerned about this איסור as long as eventually there will be a טהרה for her grandson; the reason she is not concerned²⁴ -

דסבורה שלא יחשב איסור כמו שהיא אינה חוששת דהא מינסבא לישראל -

For the נתינה assumed that her son will not consider it an איסור to marry a שפחה, just as she is not concerned, for she married a ישראלי who is forbidden to her.

In summation; a נתין/נתינה and an עבד/שפחה are not permitted to intermarry.

anticipates a difficulty: תוספות

והא דאסור נתין בשפחה טפי ממזור אף על גב דשניהם פסולי קהל -

And the reason why a נתין is forbidden to a שפחה more than a ממזר (who is permitted to marry a שפחה), even though both of them (a נתין and a ממזר) are forbidden to marry into the Jewish community; תוספות will now explain why a נתין is included in פסולי קהל -

דנתין²⁵ אית ביה לאו דלא תתחתן²⁶ -

For regarding marrying a נתין there is the prohibition of לא תתחתן, so why is there a difference between a נתין and a ממזר -

responds: תוספות

אומר רבינו תם משום דבממזר לא שייך לא יהיה קדש²⁷ -

²³ answer is that a נתין is not permitted to marry a שפחה, and therefore an עבד is also not permitted to marry a נתינה (not as תוספות assumed previously in footnote # 22).

²⁴ The נתינה is מרגילה the ישראל to marry her for then there is hope that her grandson will be טהור, for her son (the נתין) will marry a שפחה (see footnote # 13); but why does she think that her son will marry a שפחה, since we have just concluded that a נתין is בשפחה אסור.

²⁵ We know that a ממזר is אסור לקהל for the תורה writes explicitly (in כג, [תצא] דברים) 'לא יבא ממזר בקהל ה' (דברים [תצא] כג,).

²⁶ The תורה writes in ז, [אומות] דברים (ואתחתן) ג, 'ולא תתחתן בהם'. The נתינים (formerly the גבעונים) are from the אומות ז'.

²⁷ See כג, [תצא] דברים where the תורה writes 'ולא יהיה קדש מבני ישראל'. This is understood to mean that a ישראל may not marry an עבד/שפחה. The term קדש here means something sacrilegious or profane. The תורה is warning us not to become קדש by marrying a שפחה. However a ממזר is already קדש, therefore this prohibition does not apply to him. However regarding a נתין, by whose parents קידושין are תופס, he is enjoined from becoming a קדש by marrying a שפחה.

The ר"ת says that the prohibition of לא יהיה קדש (which prevents one from marrying a שפחה), is not applicable to a ממזר -

דכולי מקדשות קאתי מאיסור דלא תפסי קדושין²⁸ -

For a ממזר comes entirely from a קדש prohibition, meaning he is born from parents who transgressed a prohibition where קידושין do not take effect –

anticipates a difficulty:

ואף על גב דאיסור בזכר ובבהמה דנפקי נמי מלא יהיה קדש -

And even though that a ממזר is forbidden from a male partner and from bestiality, which are also derived from קדש לא יהיה קדש, we see therefore that the איסור of קדש applies to a ממזר, so why is he also not forbidden to a שפחה?!

replies:

ובפרק²⁹ ד' מיתות (סנהדרין דף נד, ב) לא שרינן אלא קדשות דאתי מיניה³⁰ -

That in מיתות ד' פרק ד' we permit ממזרים to be exempt from the איסור of קדש לא יהיה קדש, only if it is a קדש which is similar to where the ממזר came from –

In summation; a ממזר may marry a שפחה but is forbidden from זכור ובבהמה; he is only exempt from קדש לא יהיה קדש prohibitions which entail relationships that can bear children.

anticipates a difficulty:

והא דשרי חרורי בנתיני ואסירי בשפחה אף על גב דבתרווייהו איכא לאו³¹ -

And the reason freed slaves are permitted to נתינים and prohibited with a שפחה, even though that there is a לאו by both of them –

replies:

אומר רבינו תם דנתיני ילפינן משאר פסולי קהל -

The ר"ת explains that we derive the rules regarding נתינים from other פסולי קהל -

כגון עמוני ומואבי ומצרי ואדומי דשרו בקהל גרים³² דלא אקרי קהל³³ -

²⁸ The general rule is that a ממזר is an offspring of a forbidden relationship where קידושין תפסי.

²⁹ See רש"י who amends this to read, 'בפרק ד' (instead of 'בפרק ד' ש"ש)

³⁰ This means that he was born from a relationship between a father and mother (there the איסור קדש does not apply; meaning he may be with a שפחה), but he did not come from a זכר or a בהמה (therefore that איסור קדש does apply).

³¹ By a שפחה there is the לאו of קדש לא יהיה קדש (see footnote # 27), and by נתינים the לאו of תחתן לאו (see footnote # 26), so why is נתיני מותר (to a משוחרר) and שפחה is אסורה (to a משוחרר)?

³² Regarding עמוני ומואבי. תורה writes in כג, ד (תצא) that דברים (בקהל ה' לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'). And regarding ואדומי ומצרי. תורה writes in כג, ד (תצא) that דברים (בקהל ה' לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'). Their prohibition is limited to קהל ה', but not to עבדים (גרים). Therefore משוחררים (and גרים) can marry them who are not part of קהל ה'.

³³ גרים (גרים) are similar to עבדים, because they need to convert partially when becoming עבדים and their גירות is completed when they are freed.

For instance גרים and מצרי ואדומי who are permitted to marry, since **גרים are not considered קהל** and neither are **עבדים משוחררים** considered **קהל** - **אבל עבדות דלאו בני קדושין**³⁴ **נינהו לא ילפינן מיניהו:**

However regarding slaves (like a שפחה) where קידושין does not apply by them, we cannot derive them from עמוני, etc. and say they are גרים בקהל גרים, but rather they are משוחררים (and גרים) to אסור.

In summation; **עמוני וכו' just as עבדים משוחררים וגרים** (where **קידושין** is **תופס**) **may marry** **גרים** (where **קידושין** are **תופס**) **may marry** **גרים** **עבדים משוחררים** **however a שפחה** (where **קידושין** may not marry **גרים** **משוחררים** **תופסין**).

Summary

The only option for the **העוהב"ה** is that the master should free him.

Thinking it over

מותר בשפחה and will be **ע"ע** should sell himself as an **עבד** asks that the **תוספות** **רבו מוסר לו שפחה nevertheless אין לו אשה ובנים** that even if **מ"ד** for there is a **כנענית**.³⁵ We see **תוספות** addresses the issue of **אין לו אשה ובנים**, however why did not **תוספות** address the issue that there is (also) a dispute³⁶ whether by **עצמו** (as the case is here) is **רבו** permitted to give him a **כנענית**?!

2. **תוספות** asks that the **העוהב"ה** should marry a **ממזרת** without **קידושין**, and that is no problem just as there would be no problem if he could marry a **כנענית** even though by her there is no **קידושין**.³⁷ However how can we compare the two cases; by a **שפחה** there is no concept of **קידושין**, however by a **ממזרת** there is **תופסין** **קידושין**, so how can we say that he should marry her without **קידושין**?!

3. After **תוספות** explained that the **העוהב"ה** cannot marry a **ממזרת** because **אין להרבות** **נתינה**.³⁸ Why do we not give the same answer **אין להרבות נתינים בישראל**?³⁹

³⁴ **מצרי ואדומי**, etc. including **נתיני**, even though there is an **אסור** to marry them, nevertheless **קידושין** are **תופס** if one married them (for they are only **עשה** **חייב** **לאין** **ועשה**) or they marry amongst themselves; however by an **עבד** there is no **קידושין** **תופסין** at all.

³⁵ See footnote # 10.

³⁶ **קידושין ידב**.

³⁷ See footnote # 16.

³⁸ See footnote # 18.

³⁹ See **נימוקי יוסף**.